

SÜREKLİ ÖFKE (SL-ÖFKE) VE ÖFKE İFADE TARZI (ÖFKE-TARZ) ÖLÇEKLERİ ÖN ÇALIŞMASI

A. Kadir Özer
Uygulamalı Psikoloji Hizmetleri
B.Ü., M.Ü. Yarı zamanlı Öğretim Görevlisi

ÖZET

Bu makalede, Sürekli Öfke (SL-ÖFKE) ve Öfke İfade Tarzı (ÖFKE-TARZ) ölçeklerinin (Spielberger, 1988) Türkçeye uyarlanmasına ilişkin yapılan bir dizi araştırmanın bulgularına yer verilmiştir. Çeşitli örneklemelere uygulanan SL-ÖFKE ölçeğinin alfa değerlerinin .67 ile .92 arasında olduğu gözlenmiştir. ÖFKE-TARZ ölçeğinin faktör analizine tabi tutulması sonucunda, orijinalinde olduğu gibi, maddeler, öfkenin kontrolünü ölçen ÖFKE-KONTROL; dışavurumunu ölçen ÖFKE-DIŞA ve içte tutulmasını ölçen ÖFKE-İÇTE alt ölçeklerini yansıtan faktörlere yığılmışlardır. ÖFKE-KONTROL, ÖFKE-DIŞA ve ÖFKE-İÇTE ölçeklerinin alfa değerleri, sırasıyla, .80-.90, .69-.91 ve .58-.76 arasında bulunmuştur. Tansiyon hastalarını içeren bir çalışmada, "yüksek" tansiyon hastalarının, kontrol grubuna oranla öfkelelerini içte; "sınırdan" tansiyon hastalarının ise öfkelelerini dışa vurma eğiliminde olduklarına ilişkin bulgular, ÖFKE-TARZ ölçeği için önemli bir kriter geçerliliği sağlamıştır. Söz konusu ölçeklerin gelecek çalışmalarda test, tekrar-test güvenilirlik değerlerinin araştırılmasında yarar vardır.

ABSTRACT

In this particular article, data from a series of studies related to the adaptation of Trait Anger (T-Anger) and Anger Expression Scales (AngerEX) (Spielberger, 1988) to Turkish are reported. It was found that the alfa coefficients of T-Anger ranged from .62 to .92. Application of factor analysis to the items of the Turkish version of AngerEX verified rather clearly that the items clustered into factors that reflected the Anger/Control, Anger/Out and Anger/In subscales of the original AngerEX scale.

The alfa coefficients for the Anger/Control, Anger/Out and Anger/In subscales were found to be between .80-.90, .69-.91 and .58-.76, respectively. In a study that involved hypertension patients, the finding that while the "high" hypertensive group suppressed anger, the "borderline" hypertensives expressed anger out significantly more than the controls provided criterion validity for the AngerEX scale. It is suggested that future research should focus on obtaining data with respect to test-re test reliability of the scales.

GİRİŞ

Sürekli Öfke (SL-ÖFKE) ölçeği ile ilgili çalışmalar, Charles D. Spielberger ve grubu tarafından 1980 başlarında başlatılmış ve geliştirilmiştir (Spielberger, 1980; 1988; Spielberger, Jacobs, Russell & Crane, 1983).

Kaygı çalışmalarında olduğu gibi Spielberger öfke duygusuna "süreklilik" ve "durumsallık" kavramsal ayırımı ile bakmaktadır. Ona göre durumsal öfke "amaca yönelmiş davranışın engellenmesi veya haksızlık algılaması karşısında ne şiddette gerginlik, kızgınlık, sinirlilik, hiddet gibi subjektif duyumsamaların yaşandığını yansıtan bir duygu durumudur." Sürekli Öfke ise, durumsal öfkenin genelde ne sıklıkta yaşandığını yansıtan bir kavramdır.

Öfkenin durumsallık-süreklilik ayrışımı ile incelenmesinin yanısıra, ne şekilde ifade edildiğinin de araştırılmasının önemli olduğu ortaya konmuştur (Spielberger, Johnson, Russell, Crane, Jacobs & Worden, 1985; Spielberger, Krasner & Solomon, 1988). Bu çalışmaların bir ürünü olan Öfke İfade Tarzı (ÖFKE-TARZ) ölçeğinde oluşturulan üç alt ölçekten biri, hissedilen öfkenin bastırılarak içte tu-

tulmasını (ÖFKE-İÇTE), diğeri dışı vurumunu (ÖFKE-DIŞA); bir diğeri de öfkenin, mantığa bürünme, bastırma inkar gibi savunmalarla kontrol edilmesini (ÖFKE-KONTROL) ölçmek için geliştirilmiştir.

Bu makalede yer alan çalışmalar, ÖFKE-SL ve ÖFKE-TARZ ölçekleri ile ilişkilidir. Durumsal Öfke ölçeği ile ilgili çalışmalar henüz ilk aşamalarda.

Kullanılan ölçme araçları

1. Sürekli Öfke ve Öfke Tarzı Ölçekleri:

SL-ÖFKE ölçeğinin yönergesinde kişinin kendisini genelde nasıl hissettiğini; ÖFKE-TARZ ölçeğinde ise genelde ne sıklıkta sözü edilen şekilde davrandığını belirtmesi istenmektedir. ÖFKE-TARZ ölçeğinde maddeler rastgele bir dağılıma göre sıralanmışlardır. Bu dağılım ölçeğin İngilizce orijinaline bağlı kalınarak yapılmıştır. Yine bu ölçekte, "ÖFKE-LENDİĞİMDE YA DA KIZDIĞIMDA" ortak tümcesi her üç maddede bir tekrarlanmaktadır. Kişi, her bir maddeyi okuduktan sonra yanıtını, "Hemen Hiçbir Zaman", "Bazen", "Çoğu Zaman", "Hemen Her Zaman" seçeneklerinden birini işaretleyerek belirtir. Ölçekte, alt ölçeklerin herbiri için sekiz madde yer almaktadır.

SL-ÖFKE ve ÖFKE-TARZ ölçeklerindeki her madde düzdür. Maddeler öfkenin yokluğundan değil, varlığından hareketle ölçüm yaparlar. Tepkilerin verilmesinde kullanılan ölçek aralıklarında şu puanlar verilir: "Hemen Hiçbir Zaman" (1); "Bazen" (2); "Çoğu Zaman" (3) ve "Hemen Her Zaman" (4). SL-ÖFKE ölçeğinde toplam puan, her bir maddede elde edilen ölçek aralığı puanlarının toplanmasıyla elde edilir. SL-ÖFKE ve ÖFKE-TARZ ölçeklerinin maddeleri ve puanlanması makalenin sonunda "Ek" olarak verilmiştir.

SL-ÖFKE ve ÖFKE-TARZ ölçeklerinin Türkçeye çevrilme çalışması iki aşamada gerçekleştirilmiştir. İlk aşamada, ölçek maddeleri, doktora derecesi olan, Türkçe ve İngilizce dillerine eşdeğerde hakim beş psikoloğa verilmiştir. Herbirinden, ölçek maddelerini, içeriği en iyi yansıtacak şekilde Türkçeye çevirmeleri istenmiştir. Beş kişiden oluşan bu "hakem" grubunun, her bir madde üzerinde sergiledikleri benzerlikler ve farklılıklar incelendikten sonra, her bir maddenin İngilizce orijinalinin altına hakemlerden elde edilen seçenekler sıralanmıştır. Herhangi bir hakemin çevirisi, diğer herhangi bir

hakemin çevirisine kıyasla uygun olmadığı takdirde incelemeye alınarak katı bir standart uygulanmıştır.

Bu şekilde oluşturulan ölçekler, ikinci aşamada, yine her iki dile hakim 25 kişilik başka bir gruba verilmiştir. Grup üyelerinin herbirinden İngilizce maddeyi okumaları ve Türkçe çeviri seçenekleri arasında, anlamı en iyi şekilde yansıtan işaretlemeleri istenmiştir. Çeviri seçenekleri arasında çoğunluk tarafından işaretlenen seçenek söz konusu madde için Türkçe seçenek olarak kabul edilmiştir.

Örneklem

SL-ÖFKE ve ÖFKE-TARZ ölçekleri ilk aşamada üniversite (52), lise son (53), hemşirelik meslek lisesi (113) öğrencilerine, yöneticilere (78) ve psikolojik danışma için başvurmuş "nörotik" gruba uygulanmıştır. Bu ilk çalışmada (Özer, 1992), öfke ölçeklerinin yanısıra, kavram ve kriter geçerliğini incelemek amacıyla diğer ölçekler de deneklere verilmiştir. Bu çalışma sonrasında, ÖFKE-TARZ ölçeğindeki üç maddenin, madde bırakma ve faktor ağırlıklarının düşük olması üzerine, ifade edilişlerinde değişiklik yapılmıştır. Onüçüncü maddenin ilk şekli "İçime atarım" iken, "Öfkemi içime atarım" olarak değiştirilmiştir. Ayrıca, madde 27 "Kabul etmek istediğimden da öfkeliyimdir" iken, "Belli ettiğimden daha öfkeliyimdir"; madde 31 "İnsanların farkettiğinden çok daha fazla sinirlenirim" iken, "İçimden, insanların farkettiğinden çok daha fazla sinirlenirim"e dönüştürülmüştür.

Bu düzeltmelerden sonra, 81 hipertansiyon hastasını içeren bir çalışmada (Özer, Erer, Kocabaş & Canberk, 1993), öfke ölçeklerinin kavram geçerliği araştırılmıştır. Son olarak, öfke ölçekleri, 98 üniversite, 134 hemşirelik meslek lisesi öğrencisine verilerek faktör yapıları incelenmiştir.

İç-Tutarlılık

Tablo 1 SL-ÖFKE, Tablo 2 ise ÖFKE-TARZ ölçeklerinin şimdiye kadar çalışılmış grupların tümünde elde edilen madde-bırakma korelasyonlarını ve alfa katsayılarını göstermektedir. Tablo 1 ve 2 incelendiğinde, ölçeklerin iç-tutarlılıkla ilgili değerlerinin kabul edilebilir sınırlar içinde oldukları görülmektedir. Örneklem arası farklılıklara bakıldığında, SL-ÖFKE ölçeğinin alfa değerlerinin, tansiyon hastaları, nörotik grup ve yönetici grubunda, öğrenci grup-

larına kıyasla daha yüksek çıktıkları gözlenmektedir. Tansiyon hastaları örnekleminde elde edilen alfa katsayılarının genelde, diğer örnekleme elde edilenlerden daha yüksek çıktıkları görülmektedir.

Bu çalışmalarda, SL-ÖFKE ölçeğinin öğrenci gruplarında elde edilen alfa değerleri .67 ile .82 arasında değişmektedir. Spielberger ve arkadaşlarının (1983) bu ölçek ile ilgili buldukları alfa değerleri .82 ile .90 arasında değişmektedir.

Spielberger ve arkadaşlarının ÖFKE-TARZ alt ölçeklerinin öğrenci örneklemlerinde elde ettikleri alfa değerleri .85 (ÖFKE-KONTROL), .76 (ÖFKE-DIŞA) ve .74 (ÖFKE-İÇTE) (1988) olarak belirlenmiştir. ÖFKE-TARZ ölçeğinin uygulandığı çeşitli örneklemlerde elde edilen alfa değerleri ÖFKE-KONTROL için .80 ile .86; ÖFKE-DIŞA için .72 ile .83, ve ÖFKE-İÇTE ölçeği için .60 ile .73 arasında bulunmuştur.

Tablo 1
Sürekli Öfke Ölçeği (SL-ÖFKE) Madde-Bırakma ve Alfa Katsayıları

Madde No	Hemşire Meslek		Lise Son Öğr. Yöneticiler		Tansiyon Hast.			
	Üni. Öğr.	Lisesi Öğr.	1	2	53	78	42	81
	1*	2	1	2				
1	.55	.53	.53	.51	.44	.45	.64	.71
2	.59	.49	.37	.37	.50	.49	.51	.61
3	.66	.51	.53	.54	.50	.63	.76	.74
4	.44	.43	.35	.30	.31	.50	.57	.61
5	.33	.29	.45	.19	.29	.36	.49	.51
6	.57	.56	.41	.58	.17	.24	.43	.73
7	.41	.38	.44	.56	.33	.51	.58	.73
8	.40	.51	.39	.41	.15	.39	.51	.61
9	.64	.33	.55	.52	.38	.54	.52	.73
10	.52	.46	.47	.44	.31	.46	.41	.73
Alfa	.82	.77	.78	.78	.67	.79	.84	.91

(*) (1) ilk araştırmada, (2) en son araştırmada kullanılan örneklemleri ifade etmektedir.

Tablo 2
Öfke Tarzı Ölçeği Alt Ölçeklerinin Madde-Bırakma ve Alfa Katsayıları

Madde No	Hemşire Meslek		Lise Son Öğr. Yöneticiler		Tansiyon Hast.			
	Üni. Öğr.	Lisesi Öğr.	1	2	53	78	42	81
	1	2	1	2				
ÖFKE-KONT.								
11	.77	.74	.60	.63	.60	.57	.61	.77
14	.54	.53	.57	.70	.39	.58	.66	.71
18	.61	.65	.46	.59	.58	.57	.52	.75
21	.73	.64	.67	.54	.62	.59	.53	.75
25	.67	.64	.57	.61	.51	.57	.37	.69
28	.36	.41	.57	.29	.27	.28	.32	.28
30	.37	.59	.62	.50	.55	.47	.57	.76
34	.76	.59	.52	.61	.59	.71	.60	.84
Alfa	.86	.86	.84	.83	.80	.82	.81	.90
ÖFKE-DIŞA								
12	.66	.56	.46	.53	.33	.34	.61	.68
17	.30	.22	.50	.54	.45	.19	.30	.73
19	.42	.26	.43	.51	.34	.33	.48	.69
22	.64	.27	.46	.69	.51	.46	.60	.66
24	.62	.42	.35	.56	.37	.48	.60	.81
29	.62	.52	.40	.65	.64	.48	.49	.79
32	.48	.59	.35	.58	.50	.41	.18	.69
33	.47	.48	.37	.37	.52	.36	.23	.63
Alfa	.81	.77	.72	.83	.76	.69	.74	.91
ÖFKE-İÇTE								
13	.18	.12	.06	.02	.30	.21	.21	.47
15	.29	.34	.35	.30	.22	.19	.48	.06
16	.38	.53	.31	.33	.20	.28	.52	.27
20	.32	.45	.26	.17	.33	.40	.37	.50
23	.59	.55	.43	.58	.25	.49	.59	.51
26	.38	.48	.36	.42	.34	.33	.46	.53
27	.40	.50	.33	.58	.44	.30	.58	.66
31	.52	.47	.40	.53	.30	.11	.50	.76
Alfa	.69	.73	.61	.66	.60	.58	.77	.76

Faktör Analizi:

Tablo 3'te, tansiyon hastaları, üniversite ve hemşirelik meslek lisesi öğrencileri örneklemelerinde ayrı ayrı yapılan faktör analizi sonuçları verilmiştir. Tabloda sadece faktör ağırlık katsayıları .35'in üzerinde olan maddeler yer almaktadır. Faktör analizlerinde Principal Component Modeli ve daha sonra varimaks rotasyonu kullanılmıştır. Orijinal ÖFKE-TARZI ölçeğindeki üç faktörlü yapının (Spielberger ve arkadaşları, 1988) Türkçeleştirilmiş ölçeğe var olup olmadığının anlamak amacıyla doğrudan üç faktörlü rotasyona gidilmiştir.

Tablo 3'teki faktör analiz sonuçlarına bakıldığında, ÖFKE-TARZ ölçeğinin, Spielberger ve arkadaşlarının (1988) saptamış oldukları yapıyı önemli ölçüde yansıttığı görülmektedir. Spielberger'in üniversite öğrencileri örnekleminde elde ettiği eigen değerleri olan 6.22 (ÖFKE-KONTROL); 3.13 (ÖFKE-DIŞA) ve; 1.50 (ÖFKE/İÇTE), bu çalışmadaki üniversite öğrencileri örnekleminde elde edilenlerle oldukça tutarlı gözükmemektedir (ÖFKE-KONTROL=6.22; ÖFKE-DIŞA=3.20; ÖFKE-İÇTE=1.72). Üniversite ve hemşirelik öğrencileri örneklemelerinde, madde 13'ün (Öfkemi içime atarım) orijinal ÖFKE-TARZ ölçeğinde olduğu gibi, ÖFKE-İÇTE alt ölçeğinde değil de, ÖFKE-KONTROL alt ölçeğini yansıtan faktörde ağırlık alması dikkati çekmektedir.

Korelatif İlişkiler:

SL-ÖFKE ve ÖFKE-TARZ ölçeklerinin Sürekli Kaygı Envanteri (Öner, 1983), Depresif Sifatlar Listesi (Özer, 1993) ve Öfke Envanteri (Özer, 1975) ölçek puanlarıyla olan korelasyon katsayıları Tablo 4'de gösterilmiştir.

Tabloda gözlenebileceği gibi, SL-ÖFKE ölçeği puanlarının Öfke Envanteri puanları ile korelasyonu, paralel (concurrent) geçerlilik açısından makul sınırlar içinde değerlendirilebilir. SL-ÖFKE ölçeğinin kaygı ile .40 ve depresyon ile .33 olan korelasyonları, bu üç duygu eğiliminin içiçe olduğuna bir gösterge olarak alınabilir. Spielberger ve arkadaşlarının (1988) bulgularına paralel olarak SL-ÖFKE ve ÖFKE-DIŞA ölçeklerinin korelasyonları oldukça yüksek çıkmıştır. Ayrıca, bu iki ölçeğin ÖFKE-KONTROL ölçeği puanları ile oluşturdukları ters ve yüksek korelasyonlar beklenen doğrultudadır. ÖF-

Tablo 3

ÖFKE-TARZ Ölçeği Maddelerinin, Tansiyon Hastaları (81), Üniversite Öğrencileri (98) ve Hemşirelik Öğrencileri (134) Örneklemelerinde, 3-Faktöre Dayalı Varimaks Rotasyonu Analizlerden Elde Edilen Faktör Ağırlıkları, Faktörlerin Eigen Değerleri ile Herbir Faktörün Toplam Pundaki Değişimi Açıklama Yüzdeleri.

TANŞİYON HASTALARI

FAKTÖRLER

	I	II	III
ÖFKE-KONTROL			
11	(-.67)		.39
14	(-.50)		.55
18	(-.63)		.54
21	(-.52)		.50
25	(-.67)		.30
28			.67
30	(-.47)		.66
34	(-.80)		.39
ÖFKE-DIŞA			
12	.69		
17	.85		
19	.70		(-.38)
22	.72		
24	.83		
29	.83		
32	.73		
33	.70		(-.35)
ÖFKE-İÇTE			
13	(-.70)	.52	(-.56)
15		.33	(-.56)
16		.57	
20	(-.50)	.65	
23		.76	
26		.79	
27		.84	
31			
Eigen Değeri	10.32	3.29	1.47
Değişime Katkı %	43.0	13.7	6.1

ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİ

FAKTÖRLER

	I	II	III
ÖFKE-KONTROL			
11	.81		
14	.65		
18	.70		
21	.65	(-.40)	
25	.69		
28	.63		
30	.59		
34	.64		
ÖFKE-DIŞA			
12	(-.44)		.55
17			.33
19		.44	.40
22			.59
24	(-.46)		.32
29			.57
32	(-.49)		.54
33			.71
ÖFKE-İÇE			
13	.42		
15		.45	.45
16		.67	
20		.62	
23		.69	
26		.66	
27		.64	
31		.60	
Eigen Değeri	6.22	3.20	1.72
Değişime Katkı %	25.9	13.4	7.2

HEMŞİRELİK ÖĞRENCİLERİ

FAKTÖRLER

	I	II	III
ÖFKE-KONTROL			
11	.69		
14	.76		
18	.73		
21	.62		
25	.70		
28	.39		
30	.59		
34	.65		
ÖFKE-DIŞA			
12	(-.34)	.47	
17		.66	
19		.43	.30
22		.73	
24	(-.42)	.45	.34
29		.67	
32	(-.45)	.40	.40
33		.76	
ÖFKE-İÇE			
13	.55		
15		.38	.37
16			.58
20	.47		.32
23			.72
26			.56
27			.68
31			.70
Eigen Değeri	7.08	2.64	1.63
Değişime Katkı %	29.5	11.0	6.8

KE-İÇTE ölçeğinin SL-ÖFKE ile korelasyonu .35 olup, ÖFKE-KONTROL ölçeği ile oluşturduğu korelasyon tüm grup ele alındığında sıfırdır. ÖFKE-İÇTE ölçeğinin, diğer alt ölçeklere kıyasla, kaygı ve depresyon ölçümleri ile oluşturduğu manidar düzeydeki korelasyonlar, bu ölçeğin öfkenin bastırılmasının ötesinde, nörotik eğilimleri de yakalayabildiği şeklinde değerlendirilebilir.

ölçeklerinde elde ettikleri ortalamalar, sırasıyla, 16.58 ve 18.69'dur. Bu ortalamalar, Spielberger ve arkadaşlarının (1985) saptadıklarının tam tersidir. Yani, onların çalışmalarında ÖFKE/DIŞA ölçeğinde elde edilen ortalama ÖFKE/İÇTE ölçeğinkinden daha yüksektir. Hatırlanacağı gibi, bu çalışmadaki lise grubu, üniversite giriş sınavlarına hazırlanan öğrencilerden oluşmaktaydı. Öğrencilerin bu hazır-

Tablo 4

SL-ÖFKE ve ÖFKE-TARZ alt ölçeklerinin Sürekli Kaygı (SL-Kaygı)- Depresif Sıfatlar Listesi (DSL) ve Öfke Envanteri (ÖE) ile olan Korelasyonları

	SL-KAYGI	DSL	ÖE	SL-ÖFKE	ÖFKE KONT.	ÖFKE DIŞA
SL-ÖFKE						
Toplam	.40*	.33**	.53**			
Üni. (N=150)	.33*	.19	.41*			
Nöro. (N=64)	.37*	.35	.53**			
Yöne. (N=78)	.24	.05	.59**			
ÖFKE-KONT.						
Toplam	-.08	-.16	-.18	-.48		
Üni.	-.25	-.01	-.30	-.60**		
Nöro.	.21	-.17	.03	-.17		
Yöne.	.09	-.05	-.10	-.45**		
ÖFKE-DIŞA						
Toplam	.24	.12	.27	.62**	-.48	
Üni.	.23	.17	.27	.66**	-.66	
Nöro.	.18	.04	.29	.57	-.20	
Yöne.	.13	.01	.16	.57**	-.44	
ÖFKE-İÇTE						
Toplam	.35**	.39**	.31**	.48**	.01	.26**
Üni.	.26	.38*	.45**	.57**	-.23	.35
Nöro.	.43*	.25	.30	.48**	.37*	.23
Yöne.	.28*	.37**	.21	.28	-.09	.10

*P<.01

**P<.001

Normatif Bulgular:

Tablo 5, SL-ÖFKE ve ÖFKE-TARZ alt ölçeklerinin çeşitli gruplarda elde edilen ortalama ve standart sapmalarını göstermektedir. Ayrıca bu tabloda, grup ortalamalarının varyans analizi ile karşılaştırmalarını içeren F- oranları ve istatistiksel anlamlılık düzeyleri de verilmiştir.

Lise öğrencilerinin ÖFKE/İÇTE ve ÖFKE/DIŞA

lik dönemi içinde yaşadıkları yüklü fiziksel ve psikolojik stresin öfke duygulanımını dışa vurma eğilimini yükseltmiş olabileceği söylenebilir. Bu açıdan bakıldığında, grubun hem SL-ÖFKE ve hem de diğer alt ölçeklerden aldıkları puanlar bir krite geçerliği bulgusu olarak kabul edilebilir.

SL-ÖFKE ölçeğinde en yüksek puanlar Lise ve Nörotik gruplardan elde edilmiştir. Bu iki grubun o-

talamaları yönetici ve hemşirelik öğrencileri gruplarından elde edilen ortalamalardan anlamlı ölçüde yüksek bulunmuştur (LSD=3.33, p<.05). Bunun yanı sıra, nörotik grubun ÖFKE/İÇTE ortalamasının diğer grupların herbirinin ortalamasından anlamlı düzeyde daha yüksek çıkması (LSD=2.50, p<.05), bu ölçeğin nörotik sorunlarda söz konusu olan öfkeyi bastırma eğilimini oldukça iyi yakalayabildiğini göstermektedir.

ÖFKE/KONTROL ölçeğinde en yüksek ortalamaların, yönetici ve üniversite öğrencileri gruplarına ait olduğu görülmektedir. Yönetici grubunun ortalaması, hem lise hem de nörotik grubun ortalamalarından istatistiksel anlamlılıkta yüksek bulunmuş iken, üniversite öğrencilerinin ortalamasının sadece lise öğrencilerinininkinden anlamlı ölçüde yüksek olduğu saptanmıştır (LSD=3.19, p<.05).

araştırmada, hipertansiyon hastaları "sınırdaki" (borderline) ve "yüksek" alt gruplarına ayrılarak, hipertansiyon sorunu olmayan bir hasta grubuyla SL-ÖFKE ve ÖFKE-TARZ ölçekleri puanları açısından karşılaştırılmışlardır. Tablo 6 bu gruplarda elde edilen ortalamaları, standart sapmaları ve grupların varyans analizi ile karşılaştırılmalarından elde edilen F-oranlarını göstermektedir.

Tablodaki bulgular, SL-ÖFKE ve ÖFKE-TARZ ölçeklerinin kriter geçerliğine önemli ölçüde ışık tutmaktadır. SL-ÖFKE puanlarının ortalamalarına bakıldığında, gruplar arasında manidar bir farklılık olduğu görülmektedir, $F(2,106)=3.58$, $p<.04$. Teketek grup karşılaştırmalarında, sadece "sınırdaki" hipertansiyon grubunun ortalamasının kontrol grubundan manidar düzeyde yüksek olduğu bulunmuştur (LSD=2.80, p<.05).

Tablo 5

Lise Öğrencileri, Üniversite Öğrencileri, Yönetici, Nörotik ve Hemşirelik Öğrencileri Gruplarında Elde Edilen Ortalamalar, Standart Sapmalar ve Tek - Yönlü Varyans Analizinin Saptadığı F-Oranları

		Lise Öğr.	Üni. Öğr.	Yöne.	Nöro	Hemş. Öğr.	F-Oranı
SL-ÖFKE	ORT.=	23.70	21.30	19.15	23.92	20.96	10.80***
	SS.=	4.10	5.28	4.20	5.63	4.69	
SL-ÖFKE	ORT.=	19.45	22.28	23.47	20.76	20.73	7.89***
	SS.=	3.96	5.69	4.11	4.53	4.73	
SL-ÖFKE	ORT.=	18.69	16.89	15.46	17.21	15.98	7.34***
	SS.=	4.06	4.16	3.15	4.03	3.41	
SL-ÖFKE	ORT.=	16.58	17.01	16.46	19.00	16.15	5.04***
	SS.=	3.20	3.84	3.18	4.42	3.42	

***P<.001

Kriter Geçerliği:

Öfke duygusuyla "hipertansiyon" arasındaki ilişkiyi inceleyen araştırmalarda (Johnson, 1988; Netter ve Neuhaeuser-Metternich, 1991), hipertansiyon hastalarının genelde daha sık öfke yaşadıklarına ve öfkelerini "bastırdıklarına", ilişkin veriler bulunmuştur. SL-ÖFKE ve ÖFKE-TARZ ölçeklerinin kriter geçerliğini araştırmak üzere yüksek tansiyon hastalarını içeren bir araştırma yapılmıştır (Özer, Erer, Kocabaş ve Canberk, 1993). Bu

ÖFKE-TARZ alt ölçeklerine bakıldığında, sadece ÖFKE/DİŞA ölçeğinde manidar bir F-oranı olduğu görülmektedir, $F(2,106)=3.28$, $p<.04$. "Sınırdaki" hipertansiyon grubunun, hem yüksek hipertansiyon hem de kontrol grubunun ortalamalarından manidar düzeyde farklı olduğu görülmektedir (LSD=2.80, p<.05).

ÖFKE/KONTROL ölçeğinde en düşük ortalama "sınırdaki" hipertansiyon grubunda görülmeyle birlikte, varyans analizi manidar bir F-oranı üretmemiştir.

ÖFKE/İÇTE ortalamalarının varyans analizi gruplar arasında manidar bir farklılık göstermemekle birlikte, teke tek karşılaştırmalarda yüksek hipertansiyon grubunun ortalamasının kontrol grubunun ortalamasından manidar düzeyde farklı olduğu görülmüştür (LSD=2.80, $p < .05$).

Bu araştırma, SL-ÖFKE ve ÖFKE-TARZ ölçeklerinin literatürde saptanmış olan hipertansiyon ve öfke ilişkisini doğruladığını göstermektedir. Bunun da ötesinde bulgular, literatüre, hipertansiyon konusuna "sınırdaki" ve "yüksek" ayırımını yaparak yaklaşmanın, öfke ile hipertansiyon ilişkisini daha isabetli bir şekilde anlamaya yardımcı olacağı katkısını da yapmaktadır.

.80 ile $\alpha = .90$; ÖFKE/DIŞA'nın $\alpha = .69$ ile $\alpha = .91$ ve ÖFKE/İÇTE'nin $\alpha = .58$ ile $\alpha = .76$ arasında olduğu gözlenmiştir. Bu değerler, kabul edilebilir sınırlar içinde olup, ölçeklerin orijinalleriyle ilgili yayınlanmış olan verilerle genelde tutarlılık göstermektedir. ÖFKE/İÇTE ölçeğinin alfa değerlerinin diğerlerine kıyasla daha düşük olması, bu ölçeğin madde yapısının daha heterojen olduğunu göstermektedir. Nitekim, bu ölçeğin kaygı ve depresyon eğilimleri ile korelasyonlarının diğer alt ölçeklere kıyasla daha yüksek çıkması, madde yapısının, öfkenin bastırılmasının ötesinde başka eğilimleri de yakaladığına bir gösterge olarak alınabilir. Bu aşamada, ölçekle-

Tablo 6
Sınırdaki, Yüksek ve Hasta Kontrol Gruplarında Elde Edilen Ortalama, Standart Sapma ve Varyans Analizinin Saptadığı F-Oranları ve Manidarlık Düzeyleri.

		"Yüksek" (N=50)	"Sınırdaki" (N=31)	Hasta Kontrol Grubu (N=28)	F-Oranı	Manidar Düzeyi
SL- ÖFKE	ORT.= SS.=	23.14 7.43	24.96 5.96	20.57 5.59	3.28	.04
ÖFKE - KONT.	ORT.= SS.=	23.56 6.20	20.96 5.40	23.14 5.26	2.04	.13
ÖFKE- DIŞA	ORT.= SS.=	14.52 5.57	17.12 4.97	14.28 3.59	3.28	.04
ÖFKE- İÇTE	ORT.= SS.=	18.88 4.62	17.74 4.14	16.71 3.79	2.36	.09

TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Spielberger ve arkadaşları tarafından orijinali İngilizce olarak geliştirilen SL-ÖFKE ölçeği ve ÖFKE-TARZ alt ölçeklerinin (ÖFKE/KONTROL, ÖFKE/DIŞA, ÖFKE/İÇTE) Türkçeleri, yapılan bir dizi çalışmayla, ölçek geliştirmede önemli görülen belirli bazı ölçütleri yeterli ölçülerde karşılar görünmektedir.

Güvenirlik çalışmalarında, ölçeklerin iç-tutarlılık değerleri üzerinde ağırlıklı olarak durulmuştur. SL-ÖFKE ölçeğinin çeşitli örneklemelerde elde edilen alfa değerleri $\alpha = .67$ ile $\alpha = .92$; ÖFKE/KONTROL'un

rin test-tekrar test güvenilirlik katsayıları yoktur. İlerde bu değerlerin araştırılması ile ölçeklerin güvenilirliği önemli ölçüde pekişecektir.

ÖFKE-TARZ ölçeğinin faktör analizi sonuçları, orijinal ölçekte varsayılan yapıyı oldukça isabetli bir şekilde onaylamaktadır. Faktör analizi, üniversite öğrencileri ve hemşirelik meslek lisesi öğrencileri örneklemelerinde, ÖFKE/KONTROL faktörünün birinci ve ağırlıklı faktör olarak ortaya çıktığını göstermektedir. Bu, Spielberger ve arkadaşlarının yaptıkları çalışmalarda bulgularla tutarlıdır. Tansiyon hastaları örneğinde birinci faktör, ÖFKE/İÇTE ölçeğinin maddelerinden oluşmaktadır. Bu bulgu, li-

teratürde öfkenin bastırılması ve hipertansiyon ilişkisiyle tutarlıdır. Nitekim, kriter geçerliliği amacıyla yapılan araştırmada, SL-ÖFKE ÖLÇEĞİ ve ÖFKE-TARZ ölçeklerinin, tansiyon hastalarını kontrol grubundan oldukça net bir şekilde ayırdığı saptanmıştır.

SL-ÖFKE ve ÖFKE-TARZ ölçek puanlarının yüzde sıralamasının 15 ve T-puanı olarak karşılıklarının bu aşamada oluşturulması erkendir. Bu aşamada, ölçeklerden elde edilen puanların, araştırma ve klinik tanımlama amacıyla kullanımlarında bu raporda sunulan ortalama ve standart sapmaların kullanılması uygun olacaktır.

KAYNAKLAR

- Johnson,E.H. (1988). The role of the experience and expression of anger and anxiety in elevated blood pressure among black and white adolescents. *Journal of National Medical Association*, 81, 573-584.
- Lubin,B. (1967). *Manual for The Depression Adjective Check Lists*. San Diego: Educational and Industrial Testing Service.
- Netter,P., ve Neuhaeuser-Metternich,S. (1991). Types of aggressiveness and catecholamine response in essential hypertensives and healthy controls. *Journal of Psychosomatic Research*, 35, 409-419.
- Novaco,R.W. (1975). *Anger control: The development and evaluation of an experimental treatment*. Lexington, MA: D.C. Health.
- Öner,N.P. (1983). State and trait anxiety in Turkish patients and normals. In C.D.Spielberger & R.Diaz-Guerrero (Eds.), *Cross-cultural anxiety*, (Vol.2). Washington: Hemisphere, 107-119.
- Özer,A. (1992).A preliminary validation study of Anger Expression and Trait Anger scales in Turkish Samples. Yayınlanmamış Monograf, İstanbul:Uygulamalı Psikoloji Hizmetleri.
- Özer,A. (1993). Öfke, kaygı ve depresyon eğilimlerinin bilişsel alt yapısıyla ilgili bir çalışma. *Türk Psikoloji Dergisi*, 9, 12-25.
- Özer,A., Erer,Ş., Kocabaş,Z. ve Canberk,A. (1993). Comparison of borderline hypertensive, high hypertensive and nonhypertensive patients in trait anger, anger expression, trait anxiety, depression and somatization. *Psychosomatic Medicine*. (Yayınlanmamış makale).
- Spielberger,C.D. (1980). *Preliminary manual for the State-Trait Anger Scale (STAS)*. Tampa,FL: University of South Florida, Human Resources Institute.
- Spielberger,C.D. (1988). *Manual for The State-Trait Anger Expression Scale (STAXI)*. Odessa,FL:Psychological Assessment Resources,Inc.
- Spielberger,C.D., Jacobs,G., Russell,S., ve Crane,R. (1983). Assessment of Anger: The State-Trait Anger Scale. In J.N. Butcher & C.D.Spielberger (Eds.), *Advances in personality assessment*, Hillsdale, NJ:LEA, Vol.2, 159-187.
- Spielberger,C.D., Johnson,E.H., Russell, S.F., Crane,R.J., Jacobs,G.A. ve Worden, T.J. (1985). The experience and expression of anger: Construction and validation of an anger expression scale. In M.A.Chesney & R.H.Roseman (Eds.), *Anger and hostility in cardiovascular and behavioral disorders*. New York:Hemisphere/McGraw-Hill, 5-30.
- Spielberger,C.D., Krasner,S.S. ve Solomon,E.P. (1988). The experience, expression, and control of anger. In M.P. Janisse (Ed.), *Health psychology: Individual differences and stress*. New York:Springer Verlag/Publishers, 89-108.

Ek:

SL-ÖFKE ölçeğinin maddeleri şunlardır:

1. Çabuk-parlarım.
2. Kızgın mizaçlıyım.
3. Öfkesi burnunda bir insanım.
4. Başkalarının hataları yaptığım işi yavaşlatınca kızarım.
5. Yaptığım iyi bir işten sonra, takdir edilmemek canımı sıkır.
6. Öfkelenince kontrolümü kaybederim.
7. Öfkelendiğimde, ağzıma geleni söylerim.
8. Başkalarının önünde eleştirilmek beni çileden çıkarır.
9. Engellendiğimde, içimden birilerine vurmak gelir.
10. Yaptığım iyi bir iş kötü değerlendirildiğinde çılına dönerim.

ÖFKE-TARZ ölçeğinin maddeleri şunlardır:

11. öfkemi kontrol ederim.
12. Kızgınlığımı gösteririm.
13. Öfkemi içime atarım.
14. Başkalarına karşı sabırlıyım.
15. Somurtur ya da surat asarım.
16. İnsanlardan uzak dururum.
17. Başkalarına iğneli sözler söylerim.

18. Soğukkanlılığımı korurum.
19. Kapıları çarpmak gibi şeyler yaparım.
20. İçin için köpürürüm ama göstermem.
21. Davranışlarımı kontrol ederim.
22. Başkalarıyla tartışırım.
23. İçimde kimseye söyleyemediğim kinler beslerim.
24. Beni çileden çıkararak herneyse saldırırım.
25. Öfkem kontrolden çıkmadan kendimi durdurabilirim.
26. Gizliden gizliye insanları epeyce eleştiririm.
27. Belli ettiğimden daha öfkeliyimdir.
28. Çoğu kimseye kıyasla daha çabuk sakinleşirim.
29. Kötü şeyler söylerim.
30. Hoşgörülü ve anlayışlı olmaya çalışırım.
31. İçimden, insanların farketmediğinden daha fazla sinirlenirim.
32. Sinirlerime hakim olamam.
33. Beni sinirlendirene, ne hissettiğimi söylerim.
34. Duygularımı kontrol ederim.

ÖFKE-TARZ ölçeğinin ÖFKE-İÇTE alt ölçeği puanı, 13, 15, 16, 20, 23, 26, 27 ve 31; ÖFKE-DIŞA alt ölçeği puanı, 12, 17, 19, 22, 24, 29, 32 ve 33; ÖFKE-KONTROL ölçeğinin puanları ise, 11, 14, 18, 21, 25, 28, 30 ve 34 numaralı maddelerde elde edilen ölçek aralığı puanlarının toplanmasıyla elde edilirler.